วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY INNOVATION REVIEW
ปีที่ 9 ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม 2569 Vol. 9 No. 5 September – October 2026

บทความวิชาการ

ธรรมาภิบาลเชิงพุทธกับการบริหารงานของนายอำเภอในสังคมยุคใหม่

BUDDHIST GOOD GOVERNANCE AND THE ADMINISTRATION OF DISTRICT OFFICERS IN MODERN SOCIETY

เดชฤทธิ์ ถิตย์ฉาย*
Dechrit Thitchai*
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
*Corresponding Author E-mail: dechrit191031@gmail.com
Received August 7, 2026; Revised September 18, 2026; Accepted September 24, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิดหลักการธรรมาภิบาลเชิงพุทธรวมทั้งการวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของนายอำเภอในสังคมยุคใหม่ โดยการวิเคราะห์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับหลักพุทธธรรม อันได้แก่ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 อปริหานิยธรรม 7 ซึ่งปัจจุบันแม้ว่าหลักธรรมาภิบาลจะได้การยอมรับอย่างแพร่หลายในการบริหารงานของภาครัฐ แต่การนำมาปฏิบัติในการบริหารงานของนายอำเภอยังพบอุปสรรคหลายประการ การประยุกต์ใช้หลักธรรม จึงอาจเป็นทางออกที่เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ ดังนั้น ธรรมาภิบาลเชิงพุทธจึงเป็นแนวทางการบริหารงาน ซึ่งมุ่งบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักธรรมาภิบาลสากล ประกอบไปด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารราชการ นอกจากนี้ การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารราชการในบริบทของสังคมยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทางด้านสังคมเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยนายอำเภอในฐานะผู้บริหารราชการแผ่นดินระดับอำเภอและผู้บริหารสูงสุดในพื้นที่อำเภอ จำเป็นต้องปรับบทบาทจากผู้สั่งการสู่การเป็นผู้นำเชิงบูรณาการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการนำหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธมาประยุกต์ใช้จะช่วยส่งเสริมการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาพื้นที่ อันจะนำไปสู่การบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ, การบริหารงาน, นายอำเภอ, สังคมยุคใหม่

Abstract

This academic article aimed to synthesize the concept and principles of Buddhist good governance and analyze approaches to their application in the administration of district chiefs in modern society. The article examines the integration of good governance principles with Buddhist teachings, including the Ten Royal Virtues (Dasavidha-rajadhamma), Brahmavihara 4, Sangahavatthu 4, Iddhipada 4, and Aparihaniyadhamma 7. Although good governance principles are widely recognized in public administration, their practical application in district administration continues to face several challenges. The application of Buddhist principles may therefore

provide an appropriate approach for addressing the complexities of modern society. Buddhist good governance represents an administrative approach that integrates Buddhist teachings with universal principles of good governance, comprising the rule of law, morality, transparency, accountability, participation, and cost-effectiveness, with the aim of enhancing the efficiency of public administration. Furthermore, strengthening administrative efficiency in modern society, which is characterized by rapid social, economic, and technological changes, requires district chiefs, as the chief government administrators at the district level and the highest-ranking administrative officials in their respective areas, to transform their roles from command-oriented administrators into integrated, people-centered leaders. Applying Buddhist good governance can promote decision-making grounded in morality and social responsibility while encouraging the participation of various sectors in local development. Such an approach can contribute to public administration that is efficient, transparent, equitable, and genuinely responsive to the needs of the people.

Keywords: Buddhist Governance, Administration, District Officer, Modern Society

บทนำ

ในสังคมยุคใหม่เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทั้งในมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ที่ได้ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ตลอดจนรูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ประชาชนมีความต้องการและความคาดหวังต่อหน่วยงานภาครัฐเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพและความรวดเร็วของการให้บริการ ความโปร่งใสในการดำเนินงาน ความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน ความเป็นธรรม ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชน

เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ ดังนั้น การบริหารงานของภาครัฐจึงมิได้มุ่งเน้นเฉพาะประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ยังต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพของการบริหารจัดการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และสามารถสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบราชการได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้บริบทดังกล่าว การบริหารราชการแผ่นดินจำเป็นต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์และแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ที่มุ่งให้การบริหารราชการเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

เกิดความคุ้มค่า สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้การยกระดับคุณภาพการบริหารภาครัฐ โดยให้ความสำคัญกับหลักนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า อันจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2553, 2553) ด้วยเหตุนี้ หลักธรรมาภิบาลจึงได้รับการนำมาประยุกต์ใช้ทั้งในหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนอย่างกว้างขวาง เพื่อส่งเสริมให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบ และเกิดความยั่งยืน

การบริหารราชการในระดับพื้นที่ นายอำเภอถือได้ว่าเป็นข้าราชการประจำในสังกัดกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีบทบาทสำคัญในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ

ฝ่ายการปกครองในระดับอำเภอ ในขณะเดียวกันนั้นนายอำเภอยังมีบทบาทในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และภาคประชาชน เพื่อให้การบริหารราชการและการจัดบริการสาธารณะสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม บทบาทดังกล่าวของนายอำเภอจึงต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทาย ทั้งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ ความขัดแย้งในชุมชน ตลอดจนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังนั้น การปฏิบัติงานของนายอำเภอจึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมในการตัดสินใจ เพื่อให้นายอำเภอสามารถบริหารราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อประโยชน์ของประชาชน (กรมการปกครอง, 2567) ถึงแม้ว่าหลักธรรมาภิบาลจะเป็นกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย แต่การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในระดับพื้นที่ยังมีประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติม โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้บริหารต้องเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนโดยตรง อย่างไรก็ตามในการยึดหลักธรรมาภิบาลในเชิงระบบยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะภายในของผู้บริหารซึ่งมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจในการใช้อำนาจ และการปฏิบัติต่อประชาชน ดังนั้น การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับหลักธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถเสริมมิติด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่การบริหารงานภาครัฐ โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำให้มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และสามารถใช้อำนาจอย่างเหมาะสม หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหาร ได้แก่ ทศพิธราชธรรม ซึ่งเน้นคุณธรรมของผู้ปกครอง พรหมวิหาร 4 เน้นการส่งเสริมการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือ อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จและอปริหานิยธรรม 7 ให้ความสำคัญกับการประชุมปรึกษาหารือ ความสามัคคี และการเคารพความคิดเห็นร่วมกัน หลักธรรมดังกล่าวเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ร่วมกับหลักธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาการบริหารที่มิได้มุ่งเพียงประสิทธิภาพของงาน แต่ยังคำนึงถึงความเป็นธรรม คุณธรรม ความสัมพันธ์กับประชาชน และประโยชน์ส่วนรวม (พระมหาธนวัฒน์ ปริยตฺติเมธี, 2568)

จึงกล่าวได้ว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรมและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทของผู้บริหารราชการในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “นายอำเภอ” ซึ่งนายอำเภออยู่ในตำแหน่งที่ต้องเชื่อมโยงระหว่างนโยบายของรัฐ กับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งนายอำเภอยังต้องใช้อำนาจในการบริหารจัดการ ประสานความร่วมมือ และแก้ไขปัญหาที่มีความหลากหลาย การเลือกนายอำเภอเป็นหน่วยวิเคราะห์ อีกทั้งต้องใช้อำนาจในการบริหารจัดการ ประสานความร่วมมือ และแก้ไขปัญหาที่มีความหลากหลาย การเลือกนายอำเภอเป็นหน่วยวิเคราะห์จึงมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่สะท้อนการนำหลักการบริหารจากระดับนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ และเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมุ่งสังเคราะห์แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับธรรมาภิบาลเชิงพุทธ โดยเชื่อมโยงหลักธรรมาภิบาลเข้ากับหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและการบริหารจัดการ พร้อมทั้งวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้

หลักดังกล่าวในการบริหารงานของนายอำเภอในสังคมยุคใหม่ เพื่อเสนอกรอบแนวคิดที่ช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับหลักพุทธธรรมในบริบทการบริหารราชการส่วนภูมิภาค อันจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้จากการพิจารณาธรรมาภิบาลมิใช่เพียงในมิติของระบบและกระบวนการบริหารแต่รวมถึงมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะของผู้บริหารที่นำหลักการไปปฏิบัติจริง ตลอดจนเสนอแนวทางสำหรับการบริหารงานของนายอำเภอให้มีความโปร่งใส มีคุณธรรมมีความรับผิดชอบ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือการบริหารจัดการที่ดีเป็นหลักการแนวใหม่ที่มุ่งเป็นหลักการโดยมิใช่หลักการที่เป็นรูปทฤษฎีการบริหารงานแต่กล่าวได้ว่าหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการทำงานที่มีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าหลักการนี้จะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด คือ ความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลไว้อย่างมากมาย (ถวิลวดี บุรีกุล, 2546) สำหรับการบริหารงานภาครัฐ หลักธรรมาภิบาลถือได้ว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารภาครัฐ โดยให้ความสำคัญกับการดำเนินงานที่มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และการใช้ทรัพยากรของรัฐอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้จึงมีส่วนสำคัญในการป้องกันและลดปัญหาการทุจริต ตลอดจนเสริมสร้างความไว้วางใจจากประชาชนที่มีต่อหน่วยงานและระบบราชการ นอกจากนี้ ธรรมาภิบาลมิได้เป็นเพียงแนวทางการปฏิบัติที่มุ่งเน้นเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องในการปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญสำหรับการบริหารองค์กรที่ให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความสามารถในการตรวจสอบและการดำเนินงานที่ปราศจากการแทรกแซงจากอิทธิพลภายนอก ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสำคัญต่อการสร้างความน่าเชื่อถือและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อระบบราชการ (อำนาจ ยอดทอง, 2562)

อุทัย สติมั่น กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่พัฒนามาจาก Good Government ในยุคหลังสงครามเย็น เมื่อสหรัฐอเมริกาก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจ และพยายามจัดระเบียบโลกใหม่ผ่านกระบวนการโลกาภิวัตน์ ถึงแม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์จะถูกมองว่าเป็นการครอบงำจากแหล่งทุนขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลเหนือรัฐบาลประเทศต่าง ๆ แต่องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลในเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่าธรรมาภิบาลเป็นการใช้อำนาจทางการเมือง การบริหารและเศรษฐกิจในการดำเนินกิจกรรมของประเทศในทุกระดับ โดยธรรมาภิบาลเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและแสดงความต้องการและใช้สิทธิตามกฎหมาย (อุทัย สติมั่น, 2561)

สำหรับประเทศไทย การบริหารราชการได้นำแนวคิดหลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมผ่านระเบียบนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายที่นำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้ในการบริหารราชการ มีเป้าหมายเพื่อสร้างความโปร่งใสและประสิทธิภาพ และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารราชการในทุกหน่วยงาน (ยิ่งยศ บุณยานันต์, 2564) จึงกล่าวได้ว่าหลักสำคัญของธรรมาภิบาล (Good Governance) ประกอบไปด้วย

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) คือ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับเหล่านั้น ถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของตัวบุคคล มีความเป็นธรรม มีการปฏิรูปกฎหมายสม่ำเสมอ ในเชิงวิเคราะห์หลักนิติธรรมมีความสำคัญต่อการบริหารระดับอำเภอ เนื่องจากนายอำเภอเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสิทธิของประชาชนโดยตรง อย่างไรก็ตาม การยึดกฎหมายเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในสถานการณ์ที่ปัญหาของประชาชนมีความซับซ้อนและแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ ดังนั้นการนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะพรหมวิหาร 4 มาสนับสนุนการใช้หลักนิติธรรม จะช่วยให้การใช้อำนาจมิได้มุ่งเพียงความถูกต้องตามตัวบทกฎหมาย แต่คำนึงถึงความทุกข์ ความเดือดร้อน และความเป็นธรรมของประชาชนควบคู่กันไป

2. หลักคุณธรรม (Ethics) คือ การยึดมั่นในความถูกต้องโดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ยึดถือหลักในการปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพสุจริต จนเป็นนิสัยประจำชาติ ดังนั้น นายอำเภอ

จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในความถูกต้อง มีความเมตตา เอื้อเฟื้อ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเป็นธรรม แต่เมื่อพิจารณาในระดับพื้นที่ หลักคุณธรรมถือเป็นพื้นฐานภายในของการบริหาร เพราะแม้มีกฎหมายและระบบตรวจสอบที่ดี หากผู้ใช้อำนาจขาดคุณธรรม ระบบธรรมาภิบาลก็อาจไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การนำหลักพรหมวิหาร 4 และทศพิธราชธรรมมาเสริมหลักคุณธรรมจึงช่วยยกระดับจากการปฏิบัติตามกฎไปสู่การตระหนักถึงความถูกต้องและประโยชน์ส่วนรวม หลักพุทธธรรมจึงช่วยเติมเต็มมิติด้านจิตสำนึกของผู้ใช้อำนาจ ซึ่งเป็นมิติที่กลไกทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันได้

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) คือ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานของทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน สร้างความมั่นใจว่าหน่วยงานรัฐมีความตั้งใจในการดำเนินการอย่างสุจริตและมีความโปร่งใส สำหรับนายอำเภอ หลักความโปร่งใสมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการตัดสินใจในระดับพื้นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และความเดือดร้อนของประชาชนโดยตรง การเชื่อมโยงหลักความโปร่งใสกับหลักสัจจะและอาชชวะซึ่งเน้นความจริงใจ ความตรงไปตรงมา และความซื่อสัตย์ จะช่วยเสริมมิติด้านจริยธรรมให้แก่กลไกการเปิดเผยข้อมูล กล่าวคือ ความโปร่งใสที่แท้จริงมิใช่เพียงการ “เปิดเผยข้อมูล” แต่ต้องเป็นการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย และไม่บิดเบือน เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ข้อมูลประกอบการตรวจสอบและมีส่วนร่วมได้อย่างมีความหมาย

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจในปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็นการไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ ซึ่งการให้ข้อมูลเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดในการให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้อง ในบริบทของการบริหารระดับอำเภอ การมีส่วนร่วมมีความสำคัญเนื่องจากปัญหาในพื้นที่มีความแตกต่างกัน และภาครัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้โดยลำพัง การนำหลักอปริหานิยธรรม 7 มาประยุกต์ใช้จึงสามารถสนับสนุนการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้โดยเฉพาะการประชุมปรึกษาหารือ การรับฟังความคิดเห็น และการเคารพข้อตกลงร่วมกัน หลักดังกล่าวช่วยเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจากผู้รับบริการไปสู่ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมอาจเกิดขึ้นเพียงในเชิงรูปแบบ หากประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นแต่ความคิดเห็นไม่ได้ถูกนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น นายอำเภอควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่การระบุปัญหา การกำหนดทางเลือก การตัดสินใจ ไปจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้การมีส่วนร่วมเกิดผลในทางปฏิบัติ

5. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) คือ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนรวมถึงความรับผิดชอบต่อการถูกตรวจสอบในภารกิจที่ได้รับมอบหมายและนำไปปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบที่มีเป้าหมายอย่างชัดเจน สำหรับนายอำเภอ หลักความรับผิดชอบมิได้หมายถึงเพียงการรับผิดเมื่อเกิดปัญหา แต่รวมถึงการติดตามและประเมินผลการตัดสินใจอย่างต่อเนื่อง การนำอิทธิบาท 4 โดยเฉพาะวิมังสา ซึ่งหมายถึงการพิจารณาไตร่ตรองและตรวจสอบ มาใช้เป็นกลไกเสริม จะช่วยให้การบริหารมีลักษณะของการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น นายอำเภอไม่ควรพิจารณาเพียงว่า “ดำเนินการตามขั้นตอนแล้วหรือไม่” แต่ควรพิจารณาด้วยว่า “ผลของการดำเนินงานตอบสนองต่อปัญหาของประชาชนหรือไม่” ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากความรับผิดชอบเชิงกระบวนการไปสู่ความรับผิดชอบเชิงผลสัมฤทธิ์

6. หลักความคุ้มค่า (Cost-Effectiveness) คือ การบริหารและใช้ทรัพยากรของภาครัฐอย่างประหยัด เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ ดังนั้น ความคุ้มค่าในบริบทของนายอำเภอจึงไม่ควรตีความเพียงการลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐ แต่ควรหมายถึงการใช้ทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยี และเครือข่ายความร่วมมือให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อประชาชน ภายใต้หลักความเป็นธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นกรอบของแนวความคิดสำคัญในการบริหารจัดการภาครัฐที่มุ่งให้การใช้อำนาจและการบริหารทรัพยากรของรัฐเป็นไปอย่างถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ และสามารถตรวจสอบได้ โดยหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ล้วนมีความสัมพันธ์และเกื้อหนุนกันในการสร้างระบบบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน อันจะนำไปสู่การสร้างความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจจากประชาชน ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

บทบาทนายอำเภอในสังคมยุคใหม่

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 กำหนดให้นายอำเภอเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนภูมิภาค และให้นายอำเภอเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในอำเภอและเป็นผู้รับผิดชอบงานบริหารราชการของอำเภอ โดยนายอำเภอสังกัดกระทรวงมหาดไทย นอกจากนี้ตามมาตรา 65 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการบริหารราชการตามกฎหมาย และระเบียบของทางราชการตลอดจนการควบคุมดูแลการบริหารราชส่วนท้องถิ่นในอำเภอตามกฎหมาย ดังนั้น นายอำเภอจึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงนโยบายจากส่วนกลางไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ และเป็นผู้ประสานภารกิจของหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534)

นอกจากนี้นายอำเภอมีบทบาทที่สำคัญสามารถพิจารณาได้อย่างน้อย 3 มิติ ได้แก่ 1. การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและอำนาจหน้าที่ของรัฐ 2. การขับเคลื่อนและสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในระดับพื้นและ 3. การบริหารจัดการพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (วรเดช จันทรศร, 2544) ทั้งสามมิตินี้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวได้คือ นายอำเภอมิได้ทำหน้าที่เพียงผู้ใช้อำนาจทางปกครองแต่ยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร ผู้ประสานงาน และผู้นำการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยทั้งความรู้ด้านกฎหมาย ความสามารถในการบริหารจัดการ และทักษะด้านการประสานความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่

ในปัจจุบันสังคมยุคใหม่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังของประชาชน ส่งผลให้บทบาทของนายอำเภอในฐานะผู้บริหารราชการส่วนภูมิภาคต้องปรับเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นการบังคับใช้กฎหมายและการสั่งการ ไปสู่การบริหารจัดการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยการนำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้ในการบริหารงาน ได้แก่ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน (OECD, 2020) นอกจากนี้ นายอำเภอจำเป็นต้องมีบทบาทในลักษณะของ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้ประสานความร่วมมือ โดยอาศัยแนวคิดการบริหารภาครัฐสมัยใหม่ (Public Governance) และการบริหารแบบร่วมมือ (Collaborative Governance) เพื่อเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนต้องประยุกต์ใช้แนวคิดรัฐบาลดิจิทัล (Digital Governance) ในการใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการและการเข้าถึงประชาชน อย่างไรก็ตาม ในสังคมยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนอย่างรวดเร็วนั้น บทบาทของนายอำเภอจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ผู้ประสานความร่วมมือ และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการพัฒนาพื้นที่ อันจะสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการยึดหลักธรรมาภิบาลควบคู่ไปกับหลักคุณธรรมในการบริหารงาน (สมศักดิ์ จังตระกูล, 2554) ดังนั้น บทบาทของนายอำเภอในสังคมยุคใหม่จึงครอบคลุมทั้งการเป็น ผู้บังคับใช้กฎหมาย ผู้บริหารการเปลี่ยนแปลง ผู้ประสานเครือข่าย ผู้จัดการความขัดแย้ง และผู้นำการบริการประชาชน โดยต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถสร้างความไว้วางใจและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนควบคู่กับการยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรม การนำแนวคิดธรรมาภิบาลเชิงพุทธมาประยุกต์ใช้จึงมีความสำคัญ เพราะช่วยเสริมมิติด้านคุณธรรมให้แก่การบริหารภาครัฐสมัยใหม่ โดยส่งเสริมให้นายอำเภอปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นธรรม มีความรับผิดชอบ และคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ อันจะนำไปสู่การบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส สร้างความเชื่อมั่น และพัฒนาพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ธรรมาภิบาลกับหลักพุทธธรรมในการบริหารงานของนายอำเภอ

ธรรมาภิบาลตามแนวคิดของเชิงพุทธเป็นแนวทางการบริหารที่นำมาบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักธรรมาภิบาล เพื่อส่งเสริมการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการนำหลัก

นิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาเชื่อมโยงกับหลักธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา โดยบริบทของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นรูปแบบของการบริหารที่ภาครัฐมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอซึ่งเป็นผู้แทนของรัฐบาลในพื้นที่ ทำหน้าที่กำกับ ดูแล และประสานการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิผล ดังนั้น บทบาทของนายอำเภอในสังคมยุคใหม่จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้รักษากฎหมาย หากแต่ต้องทำหน้าที่ในฐานะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์ ผู้ประสานเครือข่าย และผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่บนฐานของการมีส่วนร่วม ตลอดจนตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างรวดเร็ว โปร่งใส และตรวจสอบได้ ภายใต้บริบทของสังคมที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี

จากการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของนายอำเภอ มิได้เป็นเพียงการนำหลักธรรมาภิบาลมาเทียบเคียงกับหลักพุทธธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการบูรณาการหลักความคิดทางพุทธศาสนาที่เข้ากับกระบวนการบริหาร เพื่อเสริมสร้างกลไกการบริหารที่มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบและมุ่งประโยชน์สาธารณะ โดยหลักนิติธรรมสามารถเชื่อมโยงกับหลักคุณธรรม และพรหมวิหาร 4 ที่จะช่วยกำกับการใช้อำนาจของนายอำเภอให้ตั้งอยู่บนความเมตตา ความกรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความเป็นธรรม ส่งผลให้การบังคับอำนาจของนายอำเภอให้ตั้งอยู่บนความเมตตา ความกรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความเป็นธรรม จึงส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างเสมอภาค ปราศจากอคติและการเลือกปฏิบัติ ขณะที่หลักความโปร่งใสที่เชื่อมโยงกับหลักอาชชวะและสัจจะ ซึ่งเน้นความตรงไปตรงมา ความจริงใจ และความซื่อสัตย์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลและการปฏิบัติราชการที่สามารถตรวจสอบได้ จึงส่งผลต่อการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน ในด้านหลักนิติธรรมสามารถอธิบายผ่านหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบด้านจริยธรรมในการกำกับการใช้อำนาจของนายอำเภอ โดยเฉพาะอุเบกขาที่สะท้อนการวางใจเป็นกลางและไม่ลำเอียง ขณะที่เมตตาและกรุณาช่วยให้การใช้อำนาจคำนึงถึงความเดือดร้อนและประโยชน์ของประชาชน การนำหลักดังกล่าวมาใช้จึงมิได้หมายความว่าการบังคับใช้กฎหมายจะลดความเข้มงวดลง แต่เป็นการทำให้การใช้อำนาจตามกฎหมายอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชน ส่งผลให้

หลักนิติธรรมมิได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายอย่างมีคุณธรรมและรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับหลักความโปร่งใส สามารถเชื่อมโยงกับหลักอาชชวะและสัจจะ ซึ่งเน้นความตรงไปตรงมา ความซื่อสัตย์ และการไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง หลักธรรมดังกล่าวสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกภายในของผู้บริหารในการกำกับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความโปร่งใสในกระบวนการบริหาร กล่าวคือ เมื่อนายอำเภอยึดมั่นในความซื่อสัตย์และความตรงไปตรงมาย่อมมีแนวโน้มที่จะเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ชี้แจงเหตุผลของการตัดสินใจ และยอมรับการตรวจสอบจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มากขึ้น

ในด้านหลักการมีส่วนร่วม หลักอปริหานิยธรรม 7 สามารถนำมาใช้เป็นกรอบสนับสนุนการบริหารแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากให้ความสำคัญกับการประชุมปรึกษาหารือ การรับฟังความคิดเห็น การเคารพกติกาและข้อตกลงร่วมกัน ตลอดจนการรักษาความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของนายอำเภอ หลักดังกล่าวสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกในการสร้างกระบวนการตัดสินใจร่วม โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะช่วยให้นายอำเภอได้รับข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ทำให้การตัดสินใจมีข้อมูลรอบด้านและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่มากขึ้น ขณะเดียวกันยังช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและเพิ่มความร่วมมือในการนำแนวนโยบายไปปฏิบัติ (อำนาจ ยอดทอง, 2562)

ส่วนหลักความรับผิดชอบ สามารถสังเคราะห์ร่วมกับหลักอิทธิบาท 4 โดยเฉพาะวิมังสา ซึ่งหมายถึงการพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานอย่างมีเหตุผล ทั้งนี้ หลักอิทธิบาท 4 ในภาพรวมยังสะท้อนกระบวนการทำงานที่มีเป้าหมายและความมุ่งมั่น ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารราชการ นายอำเภอจะต้องมีความตั้งใจในการปฏิบัติภารกิจ มีความเพียรในการแก้ไขปัญหา มีจิตจดจ่อต่อภารกิจ และตรวจสอบผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะวิมังสาที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงไปสู่การติดตามและประเมินผล ทำให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาว่าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายหรือไม่มีผลกระทบหรือข้อบกพร่องประการใด และควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ดังนั้น ความรับผิดชอบจึงมิได้หมายถึงเพียงการรับผิดเมื่อเกิดปัญหา แต่หมายถึงความรับผิดชอบตลอดกระบวนการบริหาร ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข สำหรับหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาในเชิงกลไกมากกว่าการจับคู่หลักธรรมโดยตรง สามารถสังเคราะห์ร่วมกับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) โดยพิจารณาว่าสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งความสัมพันธ์และความร่วมมือดังกล่าวสามารถส่งผลต่อประสิทธิภาพในการระดมและใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ ดังนั้น การเชื่อมโยง หลักความคุ้มค่ากับสังคหวัตถุ 4 จึงควรเข้าใจในฐานะการเชื่อมโยงผ่าน “กลไกของความร่วมมือ” มากกว่าการกล่าวว่าสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการบริหารทรัพยากรโดยตรง กล่าวคือ สังคหวัตถุ 4 ช่วยสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ การสื่อสาร และความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ฝ่ายปกครองสามารถระดมและใช้ทรัพยากรร่วมกัน ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ และจัดสรรทรัพยากรให้ตรงกับปัญหาและความต้องการของพื้นที่ได้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ความคุ้มค่าจึงมิได้หมายถึงการลดค่าใช้จ่ายเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร เวลา ข้อมูล และเครือข่ายความร่วมมือ ถูกนำไปใช้เพื่อสร้างผลสัมฤทธิ์และประโยชน์สาธารณะสูงสุด ภายใต้หลักความเป็นธรรมและความรับผิดชอบต่อประชาชน

จากการสังเคราะห์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธมิได้เป็นเพียงการนำหลักธรรมมาใช้กำกับพฤติกรรมของผู้บริหารเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดที่เชื่อมโยงคุณธรรมของการบริหารกับกระบวนการบริหารและผลลัพธ์ของการบริหาร ซึ่งหลักพรหมวิหาร 4 ช่วยกำกับการใช้อำนาจให้เป็นธรรม หลักอาชชวะและสัจจะช่วยสร้างพื้นฐานทางจริยธรรมของความโปร่งใส หลักอปริหานิยธรรม 7 สนับสนุนกระบวนการปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วม หลักอิทธิบาท 4 สนับสนุนการทำงานอย่างมุ่งเป้าหมายและการติดตามประเมินผล และหลักสังคหวัตถุ 4 สนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดกล่าวได้ว่า การประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลเชิงพุทธในการบริหารงานของนายอำเภอจึงควรมองเป็น กระบวนการบูรณาการระหว่างหลักการกำกับการบริหารกับหลักธรรมที่สนับสนุนพฤติกรรมและกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหาร มิใช่การจับคู่หลักธรรมาภิบาลกับหลักพุทธธรรมแบบแยกส่วน การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้นายอำเภอสามารถใช้อำนาจโดยยึดหลักกฎหมายและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์และโปร่งใส เปิดพื้นที่ให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจ และสามารถระดมและจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

จากบทความวิชาการเรื่อง “ธรรมาภิบาลเชิงพุทธกับการบริหารงานของนายอำเภอในสังคมยุคใหม่” สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากองค์ความรู้ใหม่ สามารถอธิบายได้ว่า

การบริหารงานของนายอำเภอในสังคมยุคใหม่เป็นการบูรณาการระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับหลักพุทธธรรม โดยมีนายอำเภอเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่พฤติกรรมการบริหารและการปฏิบัติงานในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม จะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักธรรมาภิบาล ทำหน้าที่เป็นกรอบหลักในการบริหารราชการ ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการสร้างระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และสามารถตรวจสอบได้

2. หลักพุทธธรรม ทำหน้าที่เป็นกลไกด้านคุณธรรมในการกำกับการใช้อำนาจและการบริหารงานของนายอำเภอ โดยหลักพุทธธรรมที่มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ พรหมวิหาร 4 ทศพิธราชธรรม อาชชวะ สัจจะ อปริหานิยธรรม 7 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 ทั้งนี้ หลักสังคหวัตถุ 4 มีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างนายอำเภอกับประชาชน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งช่วยสนับสนุนการบริหารทรัพยากรและการดำเนินงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพื้นที่

3. พฤติกรรมและสมรรถนะของนายอำเภอ เป็นผลจากการนำหลักธรรมาภิบาลและหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้นายอำเภอสามารถใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม มีคุณธรรมและความรับผิดชอบ มีความโปร่งใส เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็น สามารถประสานความร่วมมือแก้ไขปัญหา และบริหารความสัมพันธ์กับภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

4. กระบวนการบริหารพื้นที่ เป็นขั้นตอนที่นายอำเภอนำหลักการและคุณค่าดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติจริง ทั้งด้านการนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นกลไกกำกับให้กระบวนการบริหารเป็นไปด้วยความถูกต้อง เป็นธรรม และคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชน

5. ผลลัพธ์ต่อประชาชนและพื้นที่ เกิดจากการที่หลักธรรมาภิบาลและหลักพุทธธรรมได้รับการแปลงไปสู่พฤติกรรมของผู้นำและกระบวนการบริหารที่เป็นรูปธรรม ส่งผลให้เกิดการให้บริการประชาชนที่มีคุณภาพ ความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และประสิทธิภาพในการบริหารงาน ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชนอันนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน

สรุป

ในสังคมยุคใหม่ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วส่งผลให้การบริหารราชการส่วนภูมิภาคจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะบทบาทของนายอำเภอ ซึ่งนายอำเภอเป็นผู้บริหารราชการระดับพื้นที่ที่มีหน้าที่สำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายของภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนและการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ในการบริหารงานในปัจจุบันไม่สามารถมุ่งเน้นเพียงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่จำเป็นต้องยึดหลักธรรมาภิบาลควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารงาน หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธจึงเป็นแนวทางในการบริหารที่บูรณาการกับหลักธรรมาภิบาลสากล ประกอบไปด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าที่เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้นำมีความซื่อสัตย์สุจริต คุณธรรม ความเป็นธรรม ความเสียสละ และการคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญการประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวจึงช่วยให้นายอำเภอสามารถบริหารงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ และสามารถตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและคุณธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. (2567). คู่มือปฏิบัติราชการฝ่ายปกครอง “บทบาทนายอำเภอกับการบริหารจัดการงานพื้นที่”. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2546). ธรรมาภิบาล: หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาธนวัฒน์ ปริยตฺติเมธี. (2568). ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ: แนวทางการสร้างธรรมรัฐในสังคมไทยร่วมสมัย. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 8(2), 257–271.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2553. (2553, 7 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 127 ตอนที่ 75 ก. หน้า 51–53.

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534. (2534, 4 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 108 ตอนที่ 156. หน้า 1-41.

ยิ่งยศ บุณยานันต์. (2564). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารองค์กร. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 13(1), 60-66.

วรเดช จันทรศร. (2544). ปรัชญาของการบริหารภาครัฐ. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ.

สมศักดิ์ จังตระกูล. (2554). การจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชนในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน). นครปฐม: มหาวิทยาลัยคริสเตียน.

อำนาจ ยอดทอง. (2562). วิเคราะห์เชิงวิพากษ์แนวคิดว่าด้วยทศพิธราชธรรมในพระพุทธศาสนาคือธรรมาภิบาล. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 7(1), 1–19.

อุทัย สติมั่น. (2561). กระบวนทัศน์ธรรมมาภิบาลสำหรับผู้นำยุคโลกาภิวัตน์. วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์, 3(2), 1-14.

OECD. (2020). Policy framework on sound public governance: Baseline features of governments that work well. OECD Publishing. Retrieved July 10, 202, from https://www.oecd.org/en/publications/policy-framework-on-sound-public-governance_c03e01b3-en.html.